

## ARAŞTIRMA MAKALESİ

## TÜRKİYE'DE OTOMATİK STABİLİZATÖRLERİN ETKİLİLİĞİ

*EFFECTIVENESS OF AUTOMATIC STABILIZERS IN TURKEY*

Dr. Öğr. Üyesi Güner TUNCER\*

Doç. Dr. Adil AKINCI\*\*

## ÖZ

Otomatik stabilizatörler, ekonominin bünyesinde mevcut, ekonomideki konjonktür hareketlerini hafifleten istikrar araçlarıdır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiğini saptamaktır. Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiği saptayabilmek amacıyla 2006:Q1-2018:Q4 döneminde Hatemi-J (2012) asimetrik nedensellik testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ekonomik büyüme ile işsizlik sigortası fonu ödemeleri, devlet mal ve hizmet alım giderleri ve özel tüketim vergisi arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

**Anahtar Sözcükler:** otomatik stabilizatörler, asimetrik nedensellik testi, ekonomik büyüme, konjonktürel dalgalanmalar

## ABSTRACT

Automatic stabilizers are the stabilization tools existing within the economy, which alleviate the cyclical fluctuations in the economy. The aim of this study is to determine the effectiveness of automatic stabilizers in Turkey. In order to determine the effectiveness of automatic stabilizers in Turkey, the Hatemi-J (2012) asymmetric causality test is used for the period 2006:Q1-2018:Q4. According to the findings, causality relationship between economic growth and unemployment insurance fund compensation, government purchases of goods and services, special consumption tax are determined.

**Keywords:** automatic stabilizers, asymmetric causality test, economic growth, cyclical fluctuations

\* Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5579-9436>

\*\* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2181-6952>

## 1. GİRİŞ

Kamu maliyesinin temel fonksiyonlarından birisi ekonomik istikrarın sağlanmasıdır. Bu fonksiyon üretim potansiyelinin yüksek bir seviyede kullanılması, fiyat istikrarının sağlanması, yüksek ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme elde edilmesi ve ödemeler dengesinin sağlanması gibi makroekonomik amaçlara ulaşmada bütçe gelir ve giderlerinin kullanımını içermektedir (Musgrave & Musgrave, 1984). İstikrar fonksiyonunu gerçekleştirmede kamu maliyesinin dengeleyici araçları arasında otomatik stabilizatörler ve isteğe bağlı dengeleme önlemleri yer almaktadır (Braun, 2018).

İsteğe bağlı dengeleme önlemleri yani iradi maliye politikası, politikacılar tarafından makroekonomik hedefleri gerçekleştirmek için bilinçli bir şekilde gerçekleştirilir. Bu politika belirli bir duruma veya belirli bir sürece yönelik olup ekonomik aktivitedeki değişiklikleri etkileme amacıyla oluşturulur.

Ülkenin potansiyeline uygun büyümenin sağlanması, denk bütçe oluşturulması, fiyat istikrarının sağlanması, yüksek istihdam sağlanması veya işsizlik oranının düşük düzeyde tutulması, cari dengenin sürdürülebilir olması, iç ve dış finansmanın dengeli biçimde yürütülmesi, tasarrufların artırılması, yatırımların çoğaltılması ve gelir dağılımının düzeltilmesi (Eğilmez ve Kumcu, 2014) gibi geniş kapsamda ifade edilebilecek maliye politikasının amaçlarını gerçekleştirmede iradi maliye politikası hükümetler tarafından uygulanmaktadır. Fakat iradi maliye politikalarının ekonomik tahminlerin doğruluğu, gecikmeler sorunu (Pınar, İradi Politikalar ve Otomatik İstikrar Sağlayıcılar, 2012), dışlama etkisi, geri dönülmezlik, esneksizlik (Sen ve Kaya, 2013), yapısal sınırlamalar ve siyasal eğilimin yansımaları (Tokathoğlu ve Selen, 2017) gibi başarısını etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu temel faktörlerin varlığı konjonktürel dalgalanmalara daha hızlı cevap verebilmesi açısından otomatik stabilizatörlerin önemini artırmaktadır.

Otomatik stabilizatörler, ekonominin bünyesinde mevcut, ekonomideki konjonktür hareketlerini hafifleten istikrar araçlarıdır. Otomatik stabilizatörlerin özellikle enflasyonist ve deflasyonist eğilimleri hafifletebilmeleri için hiçbir yasama tasarrufuna, idari karara, iktisadi teşhise, bu teşhise uygun iktisadi mali tedbirlere ve bu tedbirlerin kendilerinden beklenen sonuçları meydana getirebilmeleri bakımından herhangi bir zamana ihtiyaç göstermemeleri esasını oluşturmaktadır (Türk, 1989).

Ekonomik koşullar, herhangi bir iradi hükümet eylemi olmaksızın konjonktürel dalgalanmalara tepki olarak hükümet harcamalarında ve

gelirlerinde değişime neden olduğundan, otomatik stabilizatörlerin isteğe bağlı önlemlerin kullanımına kıyasla çok daha hızlı ve zamanlayıcı bir şekilde hareket etmesini sağlamaktadır (Sen ve Kaya, 2013). Fakat büyük boyutlu durgunluk dönemlerinde veya yüksek enflasyon dönemlerinde ayrıca aşırı esnek vergi sistemlerinin mali sürüklenme problemini ortaya çıkardığı zamanlarda otomatik stabilizatörlerin etki gücü zayıflamaktadır (Pınar, İradi Politikalar ve Otomatik İstikrar Sağlayıcılar, 2012). Ayrıca, otomatik stabilizatörlerin işlevleriyle ilişkili ters etkileri varsa çalışmayabilirler. Eğer resesyon döneminde mali açıklar borç riski veya sürdürülebilirlik sorunu nedeniyle faiz oranlarının yükselmesine neden oluyorsa otomatik stabilizatörlerin ters etkileri ortaya çıkar. Bu durumda otomatik stabilizatörlerin bir sonucu olarak resesyon boyunca özel tüketim ve yatırım fiili olarak azalabilir ve dolayısıyla resesyonun derinliği artar (Di Bella, 2002).

Otomatik stabilizatörler mekanizması iradi politikalara kıyasla sahip olduğu üstünlük özellikle ekonomik faaliyet düzeyi üzerinde etkisini hızlı bir şekilde göstermesinden kaynaklanır. Fakat ekonomideki genişleme ve daralma hareketlerinin çok güçlü olması otomatik stabilizatörlerin etkisinin yetersiz kalmasına neden olabilmekte ve otomatik stabilizatörler ile iradi maliye politikası araçlarının çeşitli koşullar altında birlikte kullanılmasını gerektirebilmektedir (Ataç, 2013). Şüphesiz hiçbir uygulama kusursuz değildir. Otomatik stabilizatörlerin gerek avantajları gerek dezavantajları bulunmakta olup mekanizmanın işlevselliği çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Otomatik stabilizatör mekanizmalarının önemi birçok faktöre bağlı olup literatüre dayanarak şu ana faktörler sistematik olarak belirtilebilir (Göndör, 2012):

- Kamu sektörünün ekonomideki ağırlığı
- Kamu gelirlerinin yapısı
- Kamu harcamalarının yapısı
- Vergi sisteminin niteliği
- Mali kurallar
- Transfer sistemi
- İşsizlik yardımı düzenlemeleri
- Ekonominin dışa açıklık derecesi vb.

Otomatik stabilizatörlerin, iradi maliye politikasının sahip olduğu sorunlara karşı sahip olduğu temel avantajlar mekanizmanın büyük bir öneme sahip olmasını sağlamaktadır. Teoride ve literatürde mekanizmanın derin bir şekilde

işlenmesi Türkiye ekonomisi açısından da otomatik stabilizatörler konusunun önemini ortaya koymaktadır. Bu önemden hareketle yapılan bu çalışmanın amacı Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiğini saptamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için 2006Q1-2018Q4 dönemi açısından asimetrik nedensellik testi analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın devamında sırasıyla otomatik stabilizatörlerin teorik çerçevesi, otomatik stabilizatörlerin hesaplanması, literatür değerlendirmesi, veri seti ve metodoloji, ampirik sonuçların değerlendirilmesi ve sonuç bölümleri yer almaktadır.

## 2. OTOMATİK STABİLİZATÖRLERİN TEORİK ÇERÇEVESİ

İlk olarak Fisher (1933)’in ekonomik dalgalanmalar ve Keynes (1936)’in kullanılabilir gelir üzerine yaptığı açıklamalardan hareketle otomatik stabilizatörler için ortaya çıkan temel görüş; vergi gelirlerinin ve devlet harcamalarının bir kısmının, hükümetin ihtiyari kararları olmadan çıktı dalgalanmalarını absorbe etmesi için kendisini otomatik olarak ayarladığı fikrine dayanmaktadır.

Otomatik stabilizatörlerin ilk tanımlanması, Keynes referans gösterilerek Keizer (1956) tarafından yapılmıştır. Temel Keynesyen modelde vergi gelirleri ve bazı harcamalar, çarpanı azaltarak ve kullanılabilir geliri konjonktür karşıtı bir şekilde değiştirerek toplam talebi dengeler ve böylece otomatik bir şekilde çıktı dalgalanmalarına karşılık verir. Keizer (1956), bir otomatik stabilizatörün (i) kalıcı olarak monte edilmiş, (ii) çok iyi tanımlanmış amaçlar ve şartlar ile donatılmış, (iii) ekonomik döngüye duyarlı endekslerle yakından bağlantılı olacak şekilde (bu endeks harekete geçme ihtiyacını gösterdiği anda mekanizma konjonktür karşıtı şekilde hareket etmeye başlar) şartlarla tanımlanmasını önermiştir.

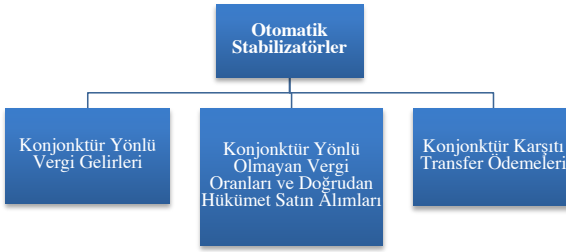
Temel Keynesyen modelin Barro (1974) ve Ricardocu denklik ile eleştirilmesi ve sorgulanmasından sonra Christiano (1984)’nun ve Blanchard (2000)’in bu eleştirilerdeki bazı varsayımların uygulamada geçerli olmamasına bağlı olarak yaptıkları çalışmalarla otomatik stabilizatörlerin doğruluğu kanıtlanmıştır.

Otomatik stabilizatörler aynı zamanda maliye politikalarının konjonktürel bileşeni şeklinde adlandırılmaktadır. Ayrıca otomatik stabilizatörler sistematik maliye politikasının bir örneği olarak da gösterilmektedir (Reicher, 2014).

Otomatik stabilizatörler geleneksel olarak vergilerin, transferlerin ve devlet harcamalarının döngüsel özellikleriyle ilişkilendirilmektedir.

Otomatik stabilizatörler hakkındaki popüler görüş, GSYH veya gelirdeki dalgalanmaların, ekonomik dalgalanmaya bağlı olarak vergilerdeki ve transferlerdeki değişiklikler ile kısmen düzeltildiği varsayımına dayanmaktadır. Böylece kullanılabilir gelir, gelirden daha az değişken hale gelebilecektir. Ampirik olarak, otomatik stabilizatörlerin bu görüşü mali değişkenlerdeki değişimlerin GSYH'nin büyüme oranı üzerinde etki oluşturmasına bağlı olarak vergi esnekliklerinin tahmin edilmesine yol açmıştır. En temel düzeyde bu tahmin aşağıdaki denklemde gösterilmekte olup denklemde  $y_t$  GSYH'yi (veya geliri),  $y_t^d$  kullanılabilir geliri temsil etmektedir. Tahmin edilen  $1 - \beta$  katsayısı GSYH'de vergi ve transferlerle yumuşatılan oynaklık yüzdesi olarak yorumlanmaktadır (Fatás & Mihov, 2001).

$$\Delta \log(y_t^d) = \alpha + \beta \Delta \log(y_t) + \varepsilon_t$$



### Şekil 1. Otomatik Stabilizatörlerin Sınıflandırması

**Kaynak:** (Reicher, 2014)

Otomatik stabilizatörler, yukarıda yer alan şekil 1'de de görüldüğü gibi üç ana kategoride sınıflandırılabilir. Bunlar konjonktür yönlü vergi gelirleri, konjonktür yönlü olmayan vergi oranları ve hükümet harcamaları, konjonktür karşıtı transfer ödemeleridir. Konjonktür karşıtı transfer ödemelerinde ön plana çıkan alt kalem işsizlik sigortası ödemeleridir. Devlet tarafından işletilen programlar aracılığıyla ödenen işsizlik sigortası ödenekleri, ekonomik dalgalanmaların bir özelliği olan işsizliğin artması ve azalmasına cevap olarak dalgalanmaktadır (Auerbach and Feenberg, The Significance of Federal Taxes as Automatic Stabilizers, 2000). Perotti (2002)'ye göre yaşlılık, sakatlık ve iş göremezlik maaşları gibi hane halklarına yapılan transferlerin büyük kısmı, istihdam veya çıktıdaki değişikliklere otomatik olarak cevap vermelerini sağlayan yerleşik mekanizmalara sahip değilken işsizlik sigortası ödeneği açık bir şekilde bu mekanizmaya sahiptir. Darby vd. (2008) ise bu durumun

aksine daha önceki araştırmacılar tarafından iddia edilen işsizlik transferi ödemelerinin yanı sıra sağlık harcamaları, emekli aylıkları, iş göremezlik ödeneği gibi diğer transfer programlarının ve hasta ücreti ödemelerinin de döngüsellığı otomatik olarak düzeltmek için potansiyel bir kapasiteye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, garanti fiyat uygulaması ve sübvansiyonlar olarak örnek verilebilecek tarımsal yardım programları da otomatik stabilizatör örneği olarak sınıflandırılabilir (Keiser, 1956; Pınar, 2006; Braun, 2018; Akar Şahin, 2018).

Otomatik stabilizatörler, iradi maliye politikasının eksikliklerine sahip değildir. Büyük mali dengeleyiciler ile değişen ekonomik koşullara ters tepki gösteren vergi ve harcamalar uygulaması zamanlı ve tedricidir. Politik kararlar gerekli olmayıp, uygulama gecikmeleri en aza indirgenmiştir. Sadece gelişmiş değil aynı zamanda gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler için de önemli bir etki sahasına sahiptir. Mali sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, otomatik stabilizatörler herhangi bir mali genişlemenin zamanında tersine çevrilmesini de sağlar; kötü zamanlarda mali gevşeme otomatik olarak iyi zamanlarda bir sıkılaştırmayı izler (Baunsgaard and Symansky, 2009). Otomatik stabilizatörlerin iradi maliye politikasına göre sahip oldukları iki temel avantajı şu şekildedir: mevzuat ya da özel uygulama düzenlemeleri gerektirmedikleri için çok az zaman gecikmesiyle çalışmaları ve konjonktür boyunca simetrik olmalarıdır. Böylece durgunluk sırasında ortaya çıkan açıklar azalır veya ekonomi düzeldiğinde bir fazlalığa dönüşür (Marcel, 2013).

Otomatik stabilizatörler, iradi maliye politikasının aksine tamamen işlevsel olan yapısal bir enstrümandır. Yapısal yön, söz konusu enstrümana atandığı olgunun veya sürecin dinamikleriyle kontrol etme yeterliliği olan temel bir özellik kazandırdığından otomatik stabilizatörlerin özel bir öneme sahip unsur olduğu ifade edilebilir (Dinga, Ionescu, Padurean, and Baltaretu, 2010). Otomatik stabilizatörlerin yalnızca geçici talep ve arz şoklarıyla çalıştığını hatırlamak faydalı olabilir. Kalıcı arz şokları durumunda sürdürülemez seviyelerde kamu harcamasına ve vergilendirmeye yol açabilir. Kalıcı bir arz şoku, çıktı istikrarından ziyade yeni denge için düzenleme yapılmasını gerektirir. Aslında, otomatik istikrar bu durumda sadece düzenleme işlemini yavaşlatır (Buti & Franco, 2005). Kamu sektörünün büyüklüğü ve ekonominin gelişmişlik düzeyi otomatik stabilizatörlerin işlevini etkileyebilmektedir. Çeşitli ülkelerde farklılık gösterebilmesine rağmen otomatik stabilizatörler küçük boyutlu ekonomik dalgalanmaların minimize edilmesinde etkili

olabilirler. Ekonomide dalgalanmaların boyutunun arttığı dönemlerde otomatik stabilizatörlerin konjonktürel dalgalanmaların etkisini azaltabilmede yetersiz kalmasına neden olabilmektedir (Şen and Kaya, 2015).

### 3. OTOMATİK STABİLİZATÖRLERİN HESAPLANMASI

Otomatik stabilizatörler, konjonktürel dalgalanmaların etkilerini önlemek için değil bu etkileri yumuşatmak için tasarlanmıştır. Otomatik stabilizatörlerin olumlu yönlerinden birisi eş zamanlı olarak hareket etmeleridir. Otomatik stabilizatörler, hükümetlerin ekonomik bir sorunun var olduğunu kabul etmesini, problemin nasıl ele alınacağını tartışmasını, çözüm için gerekli desteğin toplanmasını ve çözümün uygulanmasını beklemek zorunda değildirler. Otomatik stabilizatörlerin bu genel avantajları otomatik stabilizatörlerin nasıl ölçülebileceği veya tahmin edilebileceği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

Otomatik stabilizatörlerin ölçümü genellikle esneklik veya ekonometrik yaklaşımlarla tahmin edilmektedir. Esneklik ve ekonometrik yaklaşımlarla ilgili olarak şu temel özellikler belirtilebilir (Baunsgaard & Symansky, 2009):

- Esneklik yaklaşımının ülkelerarası karşılaştırmalarda metodolojik tutarlılık sağlamasından dolayı çekici bir özelliği bulunmaktadır. Ayrıca, farklı vergilerin otomatik stabilizatörleri üzerindeki heterojen etkisini de yansıtmaktadır.
- Fakat tahminler nadiren güncellendiği takdirde esneklikler etkili bir şekilde zamanlı değişmez hale gelir ve metodolojik düzenlemeler esnekliğin, esneklik tahminlerinin farklı modelleri ile karşılaştırılmasını zorlaştırır.
- Yakın zamanlarda gerçekleştirilen vergi politikası değişiklikleri, tahminleri tam olarak yansıtmayabilir.
- Esneklik, sadece işsizlik sigortası ödemeleri ile dar bir harcama kategorisini ele alarak harcamalar yönünden oldukça kısıtlayıcı bir yaklaşımdır.

Esnekliğe karşılık regresyona dayalı yaklaşım otomatik stabilizatörleri doğrudan tahmin etmektedir. Birçok ampirik uygulamada regresyona dayalı yaklaşımlar çıktı açığındaki değişimlere karşı bir mali önlemedeki değişiklikleri regresyona sokmaktadır. Regresyon yaklaşımı bu noktada mali değişkenler ile GSYH arasındaki olası endojeniteyi ve ters nedenselliğin ihtimalini konu alır.

Çıktı açığındaki değişiklikler mali değişkenleri etkilerken, mali değişiklikler de çıktı açığını etkileyebilecektir. Bu durumda eğer regresyon tahminleri yıllık veriler üzerinden hareketle oluşturulursa maliye politikası gecikmelerinden dolayı endişe verici olabilir. Çeyreklik veriler kullanılması bu kapsamda daha az endişeye neden olacaktır. Diğer bir konu egzojen olanın endojen maliye politikası değişikliğinden nasıl ayrıştırılacağıdır. Pek çok çalışma konjonktürel ve yapısal maliye politikası değişkenlerini ayrıştırmak için döngüsel olarak düzeltilmiş bileşenlerin çıkarılması ile bu durumu düzeltmeye çalışır (Baunsgaard and Symansky, 2009).

Otomatik stabilizatörlerin doğası üzerine literatürde birçok farklı görüşe rastlanması şu ana kadar genel bir kriter oluşturulmadığını göstermektedir. Bu durum otomatik stabilizatörlerin ölçümünde farklı metotların uygulanmasına neden olmaktadır. Otomatik stabilizatörleri analiz ederken, hem boyutlarına hem de çıktıyı yumuşatma derecelerine bakılabilir. Otomatik stabilizatörlerin boyutu genellikle ekonomik aktivitedeki bir değişiklikten kaynaklanan bütçe değişikliği olarak tanımlanır. Genel olarak bu değişikliği ölçmek için bütçe duyarlılığı ve yarı esneklik olmak üzere iki tür gösterge bulunmaktadır. AB Komisyonu tarafından AB mali gözetim çerçevesi bağlamında kullanılan bütçe duyarlılığı, GSYH'deki marjinal değişimden kaynaklanan gelir ve gider düzeyindeki değişikliği ölçer. Otomatik stabilizatörlerin etkisini tahmin etmenin en yaygın yöntemi de simülasyon modellerinin kullanılmasıdır (Veld, Larch, & Vandeweyer, 2013):

$$\varepsilon_R = \theta_R \frac{R}{Y} = \left[ \left( \frac{dR}{dY} \frac{Y}{R} \right) \frac{R}{Y} \right] = \frac{dR}{dY}$$

$$\varepsilon_G = \theta_G \frac{G}{Y} = \left[ \left( \frac{dG}{dY} \frac{Y}{G} \right) \frac{G}{Y} \right] = \frac{dG}{dY}$$

Yukarıdaki denklemde  $R$  kamu gelirlerini,  $G$  kamu harcamalarını,  $\theta_R$  ve  $\theta_G$  kamu gelirlerinin ve kamu harcamalarının GSYH esnekliğini göstermektedir. Aşağıda denklemi verilen bütçe yarı esnekliği ise harcama ve gelir oranlarının GSYH'ye olan tepkisini GSYH'deki nispi bir değişime karşı ölçmekte olup IMF ve OECD tarafından da kullanılmaktadır.

$$\eta_R = \frac{d\left(\frac{R}{Y}\right)}{\frac{dY}{Y}} = (\theta_R - 1) \frac{R}{Y}$$

$$\eta_G = \frac{d\left(\frac{G}{Y}\right)}{\frac{dY}{Y}} = (\theta_G - 1) \frac{G}{Y}$$

Otomatik stabilizatörlerin farklı tanımları ve farklı bütçe hesaplamaları kullanılmasıyla aynı zamanda farklı simülasyon yöntemlerinin tercih edilmesi literatürde farklı sonuçlar elde eden çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışmalar ve ayrıca otomatik stabilizatörlerin kavramsal, hesaplanmasına ve etkililiğine yönelik konu olan diğer çalışmalar ile ilgili bilgiler literatür değerlendirmesi başlıklı bir sonraki kısımda sunulmaktadır.

#### 4. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Otomatik stabilizatörlerin literatür taraması yapıldığında çalışmalar kavramsal ve teorik tartışmalar, otomatik stabilizatörlerin tahmini ve hesaplanması, temel makroekonomik değişkenlerle otomatik stabilizatörlerin ilişkileri, vergi yapılarının esnekliği, kamu kesiminin büyüklüğüyle ve ekonomilerin dışa açıklığıyla olan ilişkisi ve otomatik stabilizatörlerin etkililiği üzerine yapılmaktadır. Bu yapılanma içerisinde ele alınan bazı temel çalışmalar aşağıda özetlenmektedir.

Christiano (1984) otomatik stabilizatörlerin geleneksel teorisi için dinamiklerin ve Post Keynesyen makroekonominin etkilerini analiz etmiştir. Çalışmasında otomatik stabilizatörlerin çıktı dalgalanmalarını azaltmadaki etkilerini ve beklentilerin otomatik stabilizatörlerin istikrar sağlayıcı yapılarında beklentilerin nasıl bir rol oynadığını inceleyerek Ricardiyen önermesi altında gelir vergisinin otomatik bir dengeleyici olarak rol oynayamayacağı bununla birlikte saptırıcı vergilerin toplam arz ve özellikle toplam emek arz esnekliğini etkileyerek makroekonomik istikrarı etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır. Deaton (1992)'a göre otomatik stabilizatörler etkili değildirler çünkü hane halkları zaman içerisinde kendi tüketimlerini ideal bir şekilde dengelemektedirler.

Blachard (2000) ise bu sonuçların aksini belirtmekte olup Ricardiyan önermenin geçerli olmadığından hareketle otomatik stabilizatörlerin çıktı dalgalanmalarını azaltmada etkili olduğunu tespit etmiştir.

Otomatik stabilizatörlerin etkililiğini ölçme üzerine yapılan ilk çalışma girişimleri Clement (1960), Eilbott (1966) ve Packer ve Ripley (1975) tarafından gerçekleştirilmiştir. Dalsgaard ve de Serres (1999), VAR modelini kullanarak seçilen bazı Avrupa ülkeleri için farklı türdeki şokların mali denge içindeki etkisini analiz etmişlerdir. Çalışmada mali dengeleyicilerin çıktı üzerindeki mali hesabın döngüsel bileşeninin etkisini gözlemlemek için politika şoklarını amaçlı bir şekilde ortadan kaldırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Fatas ve Mihov (2001) OECD ülkeleri ve ABD ülkeleri için kamu kesiminin büyüklüğü ile çıktı dalgalanmaları arasındaki ilişkiyi incelemişler ve kamu kesiminin daha büyük olduğu ülkelerde çıktı dalgalanmalarının daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bulgu, kamu kesiminin büyüklüğü arttıkça otomatik stabilizatörlerin dalgalanmalarda daha etkili olacağı hipotezini desteklemektedir. Bu durum, ücretler ve transferler gibi kamu harcamalarının büyük kısmının genellikle ekonomik gerileme dönemlerinde kesilmemesi veya yükseliş dönemlerinde artmamasıyla açıklanabilir. Kamu harcamalarının bu durağanlığı toplam çıktı üzerinde dengeleyici bir etkiye sahip olmasını sağlar. Örneğin Rodrik (1998), açık ekonomilerin kendilerini dış şoklara daha fazla maruz kalmaktan korumak için daha büyük kamu kesimine sahip olma eğiliminde olduklarını savunmaktadır.

Baunsgaard ve Symansky (2009) ise kamu kesiminin büyüklüğünü arttırmadan otomatik stabilizatörlerin nasıl iyileştirilebileceğini tartıştıkları çalışmalarında; vergi indirimlerini tek tipe geçirme, sosyal değere sahip faaliyetler için iade edilebilir vergi indirimleri oluşturma, kurumlar vergisini tahmini cari gelir esasına göre değerlendirme, kapsamlı işsizlik sigortası olmayan ülkelerde alternatif güvenlik ağı mekanizmaları geliştirme, otomatik stabilizatörleri dengeleyecek isteğe bağlı işlemlere ihtiyaç duyulmayacak mali kuralları tasarlama önerilerini geliştirerek kamu kesiminin büyüklüğü arttırmadan otomatik stabilizatörlerin güçlendirilebileceğini savunmuşlardır.

Cohen ve Follete (2000) ve Auerbach ve Feenberg (2000) kişisel gelir vergilerinin çıktı istikrarı üzerindeki etkisinden hareketle ABD'deki otomatik stabilizatörlerin etkililiğini analiz etmişlerdir. Her iki çalışmada da otomatik stabilizatörlerin ABD'de çıktı değişkenliğini azaltmada mütevazı bir etkiye sahip olduğunu tespit edilmiştir. Noord (2000) OECD ülkeleri üzerine

otomatik stabilizatörlerin çıktı dalgalanmalarını azaltıp azaltmadığını araştırmış ve otomatik stabilizatörlerin Finlandiya, Danimarka ve İsveç'teki çıktı dalgalanmalarını önemli ölçüde azalttığını, Japonya, İrlanda ve Avusturya için nispeten önemsiz oldukları sonucuna ulaşmıştır. Di Bella (2002), 1970-2000 dönemi için Fransa özelinde yaptığı çalışmada otomatik stabilizatörlerin potansiyel çıktının ölçümüne bağlı olarak yaklaşık % 35-45 oranında çıktı değişkenliğini köreltebildiği sonucuna ulaşmıştır.

Darby vd. (2008) 1982-2003 dönemi için 21 OECD ülkesi üzerine yaptıkları çalışmada yaşlılık ve sağlık ile ilgili sosyal harcamaların yanında iş göremezlik ve hastalık yardımlarının da konjunktüre karşı stabilize edici şekilde tepki verdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Hajdenberg vd. (2010) ise aksine, gelişmiş ülkelerde sosyal harcamaların döngüsel olmadığı sonucuna varmıştır.

Brunila vd. (2003), otomatik stabilizatörlerin etkililiğinin, ekonomiye verilen şokun türüne bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar. Euro bölgesinde, özel tüketim şokunun yaklaşık % 20-30'unun vergiler ve işsizlik ödeneği ile düzeltilirken özel bir yatırım şoku için bu düzeltmenin sadece % 3-10 olduğunu tahmin etmişlerdir. Follette ve Lutz (2010), 2008-2009 dönemi için ABD özelinde yaptıkları araştırmada otomatik stabilizatörler toplam talep şoklarını orta derecede tamponlanmasını sağladığını belirterek stabilizatörlerin toplam talepteki etkileri dört çeyrek dönem sonrasında yaklaşık %10, sekiz çeyrek dönem sonrasında ise yaklaşık %20 hafiflettiği sonucuna ulaşmışlardır. Krugman (2009), 2006 yılının ilk çeyreğinde GSYH'nin % -3,6'dan 2009 yılının ilk çeyreğinde %5,6'ya yükseldiğini ve bu durumun II. Dünya savaşı sonrası tarihinin şimdiye kadarki en büyük artış olduğunu belirtmiştir. Krugman bunun nedenini özellikle isteğe bağlı politikalardan ziyade otomatik stabilizatörlerin sonucu olduğunu ve ABD'yi ikinci bir Büyük Buhrandan kurtardığını ifade etmiştir.

Gnip (2011), 1995-2009 yılları için Hırvatistan özelinde yaptığı çalışmada otomatik stabilizatörlerin nispeten zayıf olduğunu ve iradi politikaya bağlı tedbirlerle desteklendiğini ayrıca belirli dönemlerde ekonomiyi istikrarsızlaştırmaya yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. McKay ve Reis (2013), işsizlik sigortası ödemeleri gibi yeniden dağıtım politikalarının, para politikası toplam faaliyetteki dalgalanmalara tam olarak cevap vermediğinde, toplam şokların azaltılmasında önemli bir etkiye sahip olabileceğini göstermişlerdir. Veld vd. (2013), 2008-2009 dönemi için otomatik stabilizatörlerin Euro bölgesindeki GSYH azalışının %13'ünü ortadan kaldırdığını ortaya

koymuşlardır. Dolls vd. (2014), otomatik stabilizatörlerin Fransa, İtalya ve İspanya başta olmak üzere Euro bölgesinde 2007-2014 dönemi için makroekonomik dengelenmeye önemli ölçüde katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca otomatik stabilizatörlerin etkililiğinin kıyaslamasında bütçenin döngüsel tepkisinin Euro bölgesinde ve Fransa'da ABD'dekinden daha belirgin olduğunu ortaya koymuşlardır. Di Maggio ve Kermani (2017) konjonktür karşıtı politika önlemlerinin üzerine yapılan tartışmalara katkı sağlamak için kanıtlar ortaya koymaya çalışarak daha cömert bir şekilde yapıldığı takdirde işsizlik yardımlarının ekonomik dalgalanmaları önemli ölçüde azalttığını ifade etmişlerdir.

Türkiye özelinde yapılmış çalışmalar incelendiğinde maalesef ampirik literatürde sınırlı sayıda çalışma yer almaktadır.

Çebi ve Özlale (2011), 2006-2010 dönemi için Türkiye'de birincil bütçe dengesi hesaplamaları sonucunda dolaylı vergi esnekliğini 0.94, ücretlerden alınan gelir vergisi esnekliğini 1,5 ve kurumlar vergisi esnekliğini 1,2 olarak belirlemişlerdir. Her bir vergi kaleminin toplam vergi gelirleri içindeki payı dikkate alınarak hesaplanan ağırlıklı vergi esnekliği katsayısının 2009 yılı için 1,07 olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışmada 2009 yılında bütçe dengelerinin sadece otomatik dengeleyiciler ile değil, aynı zamanda genişletici ihtiyari maliye politikaları ile de şekillendirildiğini belirterek bu anlamda, uluslararası gelişmelere paralel olarak uygulanmakta olan 2009 yılının ihtiyari maliye politikasının otomatik dengeleyicilerin daha etkili ve konjonktür karşıtı olmasına yardımcı olduğu sonucu da ifade edilmiştir.

Şen ve Kaya (2013), 2003:1-2010:4 dönemi için çeşitli vergiler ile GSYH arasındaki etkileşimleri ampirik olarak araştırarak vergilerin Türkiye'de otomatik bir dengeleyici olarak çalışıp çalışmadığını Augmented Dickey-Fuller testi, Johansen koentegrasyon yaklaşımı ve Granger nedensellik testi ile tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre GSYH ve vergilerin eşbütünlük olduğu, nedensel ilişkinin GSYH'dan ÖTV'ye ve KDV ile kurumlar vergisinden GSYH'ya tek yönlü, GSYH ile kişisel gelir vergisi arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca genel bir sonuç olarak Türk vergi sisteminde, konjonktürel dalgalanmalarını dengelemek için en etkili verginin kişisel gelir vergisi, ikinci sırada ise kurumsal gelir vergisi olduğu ifade edilmiştir.

Akar ve Şahin (2018), 2005 Ocak ve 2017 Ekim dönemi için aylık verileri kullanarak Türkiye’de ekonomik konjonktür dönemlerinde işsizlik ödeneğinin otomatik stabilizatör olup olmadığını Johansen eşbütünleşme, vektör hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik testi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre sanayi üretim endeksi ile verilen işsizlik ödeneği arasında; sanayi üretim endeksi ile işsizlik oranı arasında; verilen işsizlik ödeneği ile işsizlik oranı arasında; işsizlik oranı ile sanayi üretim endeksi arasında kısa dönemli nedensellik ilişkisi olduğunu; sanayi üretim endeksi ile verilen işsizlik ödeneği arasında çift yönlü, diğer değişkenler arasında ise tek yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

## 5. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Çalışmanın veri seti 2006Q1-2018Q4 dönemi için çeyreklik veriler şeklinde oluşturulmuştur. İşsizlik sigortası fonu ödemeleri verisi (isfo) İŞKUR’dan, ekonomik büyüme (eb) verileri ve gayri safi yurtiçi hasıla verileri TÜİK’ten, hane halkına yapılan transferler (hht), gelir vergisi (gv), kurumlar vergisi (kv), dahilde alınan katma değer vergisi (kdv), özel tüketim vergisi (ötv), mal ve hizmet alım giderleri (mhag), ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası EVDS’den derlenmiştir.

### -Birim Kök Analizi

Serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla, çalışmada Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testlerinden yararlanılmıştır. ADF ve PP birim kök test sonuçları Tablo 1’de sunulmuştur.

**Tablo 1. ADF-PP Birim Kök Test Sonuçları**

Değişken	ADF		PP		
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli	
eb	-2.3291	-2.3970	-2.6211	-2.6765	
$\Delta$ eb	-6.5418*	-6.6030*	-6.5466*	-6.6074*	
gv	-0.0705	2.1535	-4.8649*	-1.0324	
$\Delta$ gv	-11.1477*	-10.4509*	-12.8000*	-11.1966*	
hht	-3.2464	-0.6779	-17.1994*	-5.078560*	
$\Delta$ hht	-4.0419**	-4.0686*	-28.2001*	-28.0947*	
isfo	-1.8621	0.1654	-2.3024	0.8926	
$\Delta$ isfo	-4.2818*	-3.8764*	-11.3765*	-9.5570*	
mhag	-1.3632	-0.4932	-11.2950*	-8.3641*	
$\Delta$ mhag	-41.9747*	-42.5103*	-43.2624*	-44.0307*	
otv	-3.2460***	-0.4601	-8.9210*	-2.2980	
$\Delta$ otv	-9.9589*	-10.0746*	-32.0048*	-32.3662*	
Kritik Değerler	%1	-4.1484	-3.5654	-4.1484	-3.5654
	%5	-3.5004	-2.9199	-3.5004	-2.9199
	%10	-3.1796	-2.5979	-3.1796	-2.5979

Tablo 1’de yer alan birim kök test sonuçlarına göre, %5 anlamlılık düzeyinde değişkenlere ait serilerin düzey seviyesinde durağan olmadığı, tüm serilerin birinci farklarının alınması sonucunda %5 anlamlılık düzeyinde durağan oldukları tespit edilmiştir.

### -Asimetrik Nedensellik Testi

Literatürde yer alan nedensellik testlerinin birçoğu, pozitif değişimlerin etkileri ile negatif değişimlerin etkilerinin aynı kabul edildiği varsayımı ile analiz ederken, Hatemi-J (2012) geliştirdiği asimetrik nedensellik testinde, pozitif ve negatif şokların farklı nedensel etkilere sahip olabileceğini, yani asimetrik bir ilişki olduğu varsayımında testini geliştirmiştir. Hatemi-J (2012)’ye göre,  $y_{1t}$  ve  $y_{2t}$  tümleşik değişkenlerinin rassal yürüyüş modelleri aşağıda yer alan (1) ve (2) no’lu denklemlerde sunulmuştur:

$$y_{1t} = y_{1t-1} + \varepsilon_{1t} = y_{10} + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{1i}, \quad (1),$$

$$y_{2t} = y_{2t-1} + \varepsilon_{2t} = y_{20} + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{2i} \quad (2),$$

Denklemlerde yer alan  $t=1,2,\dots,T$  sabit terim olan  $y_{10}$  ve  $y_{20}$ 'nin başlangıç değerlerini,  $\varepsilon_{1t}$  ve  $\varepsilon_{2t}$  terimleri ise beyaz gürültü hata terimlerini göstermektedir. Pozitif ve negatif şoklar ise şu şekilde tanımlanmaktadır (Hatemi-J, 2012):

$$\varepsilon_{1t}^+ = \max(\varepsilon_{1t}, 0) \quad (3),$$

$$\varepsilon_{2t}^+ = \max(\varepsilon_{2t}, 0) \quad (4),$$

$$\varepsilon_{1t}^- = \min(\varepsilon_{1t}, 0) \quad (5),$$

$$\varepsilon_{2t}^- = \min(\varepsilon_{2t}, 0) \quad (6)$$

Pozitif ve negatif şokların toplamı olarak hata terimleri, ve şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu tanımlamaya bağlı olarak,  $y_{1t}$  ve  $y_{2t}$  değişkenleri şu şekilde tanımlanabilir (Hatemi-J, 2012):

$$y_{1t} = y_{1t-1} + \varepsilon_{1t} = y_{10} + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{1i}^+ + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{1i}^- \quad (7),$$

$$y_{2t} = y_{2t-1} + \varepsilon_{2t} = y_{20} + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{2i}^+ + \sum_{i=1}^t \varepsilon_{2i}^- \quad (8)$$

Son olarak, pozitif ve negatif şoklar her bir değişken için kümülatif formda  $y_{1t}^+ = \sum_{i=1}^t \varepsilon_{1i}^+$ ,  $y_{1t}^- = \sum_{i=1}^t \varepsilon_{1i}^-$ ,  $y_{2t}^+ = \sum_{i=1}^t \varepsilon_{2i}^+$  ve  $y_{2t}^- = \sum_{i=1}^t \varepsilon_{2i}^-$  şekilde tanımlanabilir (Hatemi-J, 2012).

Çalışmada otomatik stabilizatörler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek için yapılan asimetrik nedensellik testi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde  $(eb^+ \rightarrow isfo^+)$ ,  $(eb^+ \rightarrow isfo^-)$ ,  $(isfo^- \rightarrow eb^+)$ ,  $(eb^+ \rightarrow mhag^-)$ ,  $(mhag^+ \rightarrow eb^+)$ ,  $(mhag^- \rightarrow eb^-)$ ,  $(mhag^- \rightarrow eb^+)$  ve  $(otv^+ \rightarrow eb^+)$  değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisinin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ekonomik büyümedeki pozitif şokların işsizlik sigortası ödemelerindeki pozitif ve negatif şokların nedeni olduğu, işsizlik sigortası ödemelerindeki negatif şokların ise ekonomik büyümedeki pozitif şokların nedeni olduğu, ekonomik büyümedeki pozitif şokların mal ve hizmet alım giderlerindeki negatif şokların nedeni olduğu, mal ve hizmet alım giderlerindeki pozitif şokların ekonomik büyümedeki negatif şokların nedeni olduğu, mal ve hizmet alım giderlerindeki negatif şokların ekonomik büyümedeki negatif şokların nedeni olduğu, mal ve hizmet alım giderlerindeki negatif şokların ekonomik büyümedeki pozitif şokların nedeni olduğu, özel tüketim vergisindeki pozitif şokların ekonomik büyümedeki pozitif şokların nedeni olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Hatemi-J (2012) Asimetrik Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	Test İstatistiği	Gecikme Sayısı	Kritik Değer (%1)	Kritik Değer (%5)	Kritik Değer (%10)
$eb^+ \rightarrow gv^+$	2.45	1	9.85	4.80	3.17
$eb^+ \rightarrow gv^-$	1.32	1	12.41	5.90	3.91
$eb^- \rightarrow gv^-$	1.55	1	7.08	4.38	2.91
$eb^- \rightarrow gv^+$	0.01	1	8.43	4.73	2.95
$gv^+ \rightarrow eb^+$	2.02	1	13.90	5.10	2.96
$gv^+ \rightarrow eb^-$	0.09	1	8.57	5.03	3.32
$gv^- \rightarrow eb^-$	0.03	1	11.90	5.33	3.29
$gv^- \rightarrow eb^+$	0.05	1	10.28	4.65	2.77
$eb^+ \rightarrow isfo^+$	<b>13.72*</b>	1	<b>13.71</b>	<b>5.26</b>	<b>3.01</b>
$eb^+ \rightarrow isfo^-$	<b>16.57*</b>	1	<b>10.26</b>	<b>4.84</b>	<b>3.09</b>
$eb^- \rightarrow isfo^-$	1.18	1	8.34	3.95	2.95
$eb^- \rightarrow isfo^+$	0.08	1	8.92	4.39	3.18
$isfo^+ \rightarrow eb^+$	0.18	1	7.95	4.30	3.08
$isfo^+ \rightarrow eb^-$	8.39	4	24.52	14.96	11.65
$isfo^- \rightarrow eb^-$	0.74	1	8.93	4.78	2.87
$isfo^- \rightarrow eb^+$	<b>51.17*</b>	4	<b>34.50</b>	<b>20.45</b>	<b>14.24</b>
$eb^+ \rightarrow hht^+$	0.61	4	30.90	16.19	11.37
$eb^+ \rightarrow hht^-$	0.06	1	13.35	5.51	3.39
$eb^- \rightarrow hht^-$	1.61	1	9.20	4.31	3.08
$eb^- \rightarrow hht^+$	0.01	1	12.52	4.86	3.23
$hht^+ \rightarrow eb^+$	2.67	4	35.97	15.73	11.87
$hht^+ \rightarrow eb^-$	1.49	4	26.01	13.54	10.95
$hht^- \rightarrow eb^-$	0.006	1	13.14	4.65	3.03
$hht^- \rightarrow eb^+$	3.69	4	28.07	14.06	10.78
$eb^+ \rightarrow mhag^+$	3.46	4	24.82	13.78	10.64
$eb^+ \rightarrow mhag^-$	<b>43.00*</b>	4	<b>29.25</b>	<b>14.25</b>	<b>10.60</b>
$eb^- \rightarrow mhag^-$	3.80	4	27.84	14.99	10.78
$eb^- \rightarrow mhag^+$	0.72	4	23.64	14.21	10.25
$mhag^+ \rightarrow eb^+$	<b>29.24*</b>	4	<b>25.26</b>	<b>14.34</b>	<b>10.56</b>
$mhag^+ \rightarrow eb^-$	1.22	4	27.51	14.08	10.06
$mhag^- \rightarrow eb^-$	<b>12.26***</b>	4	22.30	14.61	<b>10.82</b>
$mhag^- \rightarrow eb^+$	<b>14.35***</b>	4	28.68	15.11	<b>11.32</b>
$eb^+ \rightarrow otv^+$	1.88	4	25.61	13.91	10.12
$eb^+ \rightarrow otv^-$	0.91	1	13.00	5.95	3.54
$eb^- \rightarrow otv^-$	0.42	1	12.30	4.71	3.06
$eb^- \rightarrow otv^+$	0.10	1	12.33	5.15	3.14
$otv^+ \rightarrow eb^+$	<b>15.98**</b>	4	<b>27.76</b>	<b>15.21</b>	<b>11.75</b>
$otv^+ \rightarrow eb^-$	0.50	2	13.89	8.42	5.83
$otv^- \rightarrow eb^-$	1.27	1	13.21	5.96	3.18
$otv^- \rightarrow eb^+$	0.18	2	15.24	7.62	5.45

Not: \*, \*\*, \*\*\* işaretleri sırasıyla %1, %5, %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

## 6. AMPİRİK SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Asimetrik nedensellik testi sonuçlarını otomatik stabilizatörlerin özellikleri açısından incelediğimizde işsizlik sigortası ödemeleri konjonktür karşıtı olarak Türkiye’de etkililiğe sahiptir.  $eb^+ \textcircled{R} isfo^-$  ve  $isfo^- \textcircled{R} eb^+$  şeklinde elde edilen sonuçlar ekonomik büyümede meydana gelen pozitif şokların işsizlik sigortası ödemelerindeki negatif şokların nedeni olduğunu ve işsizlik sigortası ödemelerindeki negatif şokların ekonomik büyümedeki pozitif şokların nedeni olduğunu göstererek uygulama sahasında işsizlik sigortası ödemelerinin bir otomatik stabilizatör olarak devreye girdiğini kanıtlamaktadır. Ayrıca istatistiki olarak anlamlı çıkan  $eb^+ \textcircled{R} isfo^+$  sonucu ekonomik büyümedeki pozitif şokların işsizlik sigortası ödemelerindeki pozitif şokların nedeni olduğunu da göstermektedir. Bu sonuç ekonomik büyümede meydana gelen bir pozitif şokun işsizlik sigortası ödemelerini azaltmak yerine artmasını sağlayarak Türkiye’de zaman zaman istihdam yaratmayan büyümenin oluştuğuna yönelik bir ima geliştirilmesini sağlayabilmektedir.

İstatistiki olarak anlamlı çıkan bir diğer değişken olan mal ve hizmet alımı giderlerinde  $eb^+ \textcircled{R} mhag^-$  ve  $mhag^- \textcircled{R} eb^+$  analiz sonuçları konjonktür yönlü olmayan hükümet alımlarının otomatik stabilizatör görevi üstlenebildiğini göstermektedir. Ekonomik büyümede meydana gelen pozitif şokların mal ve hizmet alımı giderlerindeki negatif şokların nedeni olduğu ve mal ve hizmet alımı giderlerinde meydana gelen negatif şokların ekonomik büyümede meydana gelen pozitif şokların nedeni olduğunu gösteren bu sonuçlar mal ve hizmet alımı giderlerinin hem otomatik stabilizatör işlevini göstermekte hem de dışlama etkisinin azaltılması ile ekonomik büyümede bir gelişim elde edilmesine yönelik ima oluşturulmasını sağlamaktadır (Reicher, 2014).

Mal ve hizmet alım giderleri ile ilgili istatistiki olarak anlamlı çıkan  $mhag^+ \textcircled{R} eb^+$  ve  $mhag^- \textcircled{R} eb^-$  şeklindeki diğer sonuçlar ise temel Keynesyen milli gelir modeli kapsamında yorumlanabilir. Mal ve hizmet alım giderleri aynı zamanda iradi politikaya da konu olan bir politika aracıdır. Mal ve hizmet alımı giderlerinde meydana gelen pozitif şokların ekonomik büyümede meydana gelen pozitif şokların nedeni olduğu ve mal ve hizmet alımı giderlerinde meydana gelen negatif şokların ekonomik büyümede meydana gelen negatif şokların nedeni olduğu sonucu mal ve hizmet alımı giderlerinin ekonomik büyümede önemli bir parametre olduğunu göstermektedir.

Son olarak istatistiki olarak anlamlı çıkan  $otv^+ \textcircled{R} eb^+$  şeklindeki sonuç, özel tüketim vergi gelirlerinde meydana gelen pozitif şokların ekonomik büyümede meydana gelen pozitif şokların nedeni olduğunu göstermektedir. Böylece özel tüketim vergi gelirleri konjonktür yönlü vergi geliri olarak otomatik stabilizatör etkisi göstermektedir.

## 7. SONUÇ

Ekonomide istikrarın sağlanması kamu maliyesinin önemli fonksiyonlarından birisidir. İstikrarı sağlamada bir iktisat politikası aracı olan maliye politikası, iradi uygulamalar ve otomatik stabilizatörler ile eylemler oluşturabilmektedir. Otomatik stabilizatörler ekonomide meydana gelen konjonktürlerin hareketlerini hafifleterek istikrarın korunmasını ve/veya yeniden oluşturulmasını sağlayabilmektedir. Otomatik stabilizatörler geleneksel olarak vergilerin, transferlerin ve devlet harcamalarının döngüsel özellikleriyle ilişkilendirilmekte olup GSYH veya gelirdeki dalgalanmaların, ekonomik dalgalanmaya bağlı olarak vergilerdeki ve transferlerdeki değişiklikler ile kısmen düzeltildiği varsayımına dayanmaktadır. Otomatik stabilizatörler, iradi maliye politikasının aksine tamamen işlevsel olan yapısal bir enstrüman olup iradi politikaların sorunlarına sahip değildir.

Otomatik stabilizatörler konjonktür yönlü vergi gelirleri, konjonktür yönlü olmayan vergi oranları ve hükümet harcamaları, konjonktür karşıtı transfer ödemeleri olmak üzere üç ana kategoride incelenebilmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiğini saptamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için 2006Q1-2018Q4 dönemi açısından asimetric nedensellik testi analizi gerçekleştirilmiştir. Otomatik stabilizatörler açısından çıktı açığındaki değişiklikler mali değişkenleri etkilerken, mali değişiklikler de çıktı açığını etkileyebilmektedir. Hatemi-J (2012) tarafından geliştirilen asimetric nedensellik testinde, pozitif ve negatif şokların farklı nedensel etkilere sahip olabileceği, yani asimetric bir ilişki olduğu varsayımında yapılmaktadır. Bu açıdan otomatik stabilizatörler ile çıktı açığı arasında çift yönlü bir etki sahası oluşabilmesine bağlı olarak analiz yönteminde asimetric nedensellik testi seçilmiştir.

Asimetric nedensellik testi analizi sonuçları, Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiği açısından değerlendirildiğinde işsizlik sigortası ödemeleri, mal ve hizmet alımı giderleri ve özel tüketim vergisi otomatik

stabilizatörlerin teorik perspektifi ile uyumlu sonuçlar oluşturmuştur. Elde edilen sonuçlara göre işsizlik sigortası ödemeleri konjonktür karşıtı transfer ödemeleri, mal ve hizmet alımı giderleri konjonktür yönlü olmayan doğrudan hükümet satın alımları ve özel tüketim vergisi konjonktür yönlü vergi gelirleri kapsamında Türkiye’de etkililiğe sahiptirler. Elde edilen bu sonuçlar kapsamında Türkiye’de otomatik stabilizatörlerin etkililiğinin artırılabilmesi için aşağıdaki politika önerileri geliştirilebilir:

- İşgücü piyasasının sahip olduğu heterojen yapı dikkate alınarak, konjonktürel dalgalanmaların hangi alt iş türleri üzerinde daha etkili olduğuna yönelik çalışmalar geliştirilmelidir. Böylece otomatik stabilizatörler iş türlerine göre uyarlanabilir hale getirilerek etkililiği artırılabilir.
- Ekonomik büyümede belirlenen bir eşiği aşan değişimler meydana geldiğine düşük gelirlili insanların kullanılabilir gelirlerini artırmaya yönelik otomatik vergi politikası inşa edilmelidir.
- Belirlenecek olan bir işsizlik oranı eşiği aşıldığı takdirde işsizlik ödeneklerinin arttırılacağı bir otomatik mekanizma, işsizlik sigortası ödemeleri sistemine entegre edilmelidir.
- Otomatik stabilizatörler, daha hızlı aktif hale gelebilmeleri için işsizlik ve büyüme gibi ekonomik göstergelerle ilişkilendirilmelidir.

## KAYNAKÇA

Akar, S., ve Şahin, Ö. U. (2018). Otomatik Stabilizatör Olarak İşsizlik Sigortası Ödeneği: Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*(174), 154-174.

Ataç, B. (2013). *Maliye Politikası Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Auerbach, A. J., and Feenberg, D. R. (2000). The Significance of Federal Taxes as Automatic Stabilizers. *Journal of Economic Perspectives*, 14(3), 37-56.

Auerbach, A. J., and Feenberg, D. R. (2000). The Significance of Federal Taxes as Automatic Stabilizers. *Journal of Economic Perspectives* , 14(3), 37-56.

Barro, R. J. (1974). Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*, 82(6), 1095–1117.

Baunsgaard, T., and Symansky, S. A. (2009). *Automatic Fiscal Stabilizers: How Can They Be Enhanced Without Increasing the Size of Government?*

SPN/09/23: International Monetary Fund.

Blanchard, O. J. (2000). Commentary on Automatic Stabilisers. *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*, 69-74.

Braun, J. (2018). Automatic Stabilizers of Business Cycle as Mechanisms of Stabilization Policy of Public Finance in Poland. *Optimum Economic Studies*, 92(2), 3-11.

Brunila, A., Buti, M., and Veld, J. I. (2003). Fiscal Policy in Europe: How Effective Are Automatic Stabilisers? *Empirica*, 30, 1-24.

Buti, M., and Franco, D. (2005). *Fiscal Policy in Economic and Monetary Union: Theory, Evidence, and Institutions*. Edward Elgar Publishing.

Christiano, L. J. (1984). A Reexamination of the Theory of Automatic Stabilizers. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 20, 147-206.

Clement, M. O. (1960). The Quantitative Impact of Automatic Stabilizers. *The Review of Economics and Statistics*, 42(1), 56-61.

Cohen, D., and Follette, G. (2000). The Automatic Fiscal Stabilizers: Quietly Doing Their Thing. *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*, 35-68.

Çebi, C., ve Özlale, Ü. (2011). *Structural Budget Balance and Fiscal Stance in Turkey*. Working Paper NO:11/11: Central Bank of the Republic of Turkey.

Dalgaard, T., and Serres, A. d. (1999). *Estimating Prudent Budgetary Margins for 11 EU Countries: A Simulated SVAR Model Approach*. OECD, Economic Departments, ECO/WKP(99)8.

Darby, J., Melitz, J., and Masten, I. (2008). Social Spending and Automatic Stabilizers in the OECD. *Economic Policy*, 23(56), 716-756.

Deaton, A. (1992). *Understanding Consumption*. Oxford University Press.

Di Bella, C. G. (2002). *Automatic Fiscal Stabilizers in France*. International Monetary Fund, WP/02/199.

Di Maggio, M., and Kermani, A. (2017). *Unemployment Insurance as an Automatic Stabilizer: The Financial Channel*. Harvard Business School Finance Working Paper.

Dickey, D. A., and Fuller, A. W. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49(4), 1057-1072.

Dinga, E., Ionescu, C., Padurean, E., and Baltaretu, C. (2010). On

the Automatic Fiscal Stabilizers. A Logical Approach. *Metalurgia International*(15), 141-147.

Dolls, M., Fuest, C., Kock, J., Peichl, A., Wehrhöfer, N., and Wittneben, C. (2014). *Automatic Stabilizers in the Eurozone: Analysis of Their Effectiveness at the Member State and Euro Area Level and in International Comparison*. Mannheim: Centre for European Economic Research.

Eğilmez, M., ve Kumcu, E. (2014). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eilbott, P. (1966). The Effectiveness of Automatic Stabilizers. *The American Economic Review*, 56(3), 450-465.

Fatás, A., and Mihov, I. (2001). Government Size and Automatic Stabilizers: International and Intranational Evidence. *Journal of International Economics*, 55(1), 3-28.

Fisher, I. (1933). The Debt-Deflation Theory of Great Depressions. *Econometrica*, 1(4), 337-357.

Follette, G., and Lutz, B. (2010). *Fiscal Policy in the United States: Automatic Stabilizers, Discretionary Fiscal Policy Actions, and the Economy*. Washington, D.C.: Finance and Economics Discussion Series, Divisions of Research & Statistics and Monetary Affairs Federal Reserve Board, 2010-43.

Gnip, A. G. (2011). Discretionary Measures and Automatic Stabilizers in the Croatian Fiscal Policy. *Economic Research*, 24(3), 45-74.

Göndör, M. (2012). Theoretical Considerations Regarding The Automatic Fiscal Stabilizers Operating Mechanism. *Annals of Faculty of Economics I*, (1), 713-719.

Hajdenberg, A., Granado, J. A., and Gupta., S. (2010). *Is Social Spending Procyclical?* IMF Working Papers No. 10/234.

Hatemi-J, A. (2012). Asymmetric Causality Tests with an Application. *Empirical Economics*, 43(1), 447-456.

Keiser, N. F. (1956). The Development of the Concept of Automatic Stabilizers. *The Journal of Finance*, 11(4), 422-441.

Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Macmillan.

Krugman, P. (2009). Deficits Saved the World. *New York Times*, 15 July 2009.

Marcel, M. (2013). *Structural Fiscal Balances: Methodological, Conceptual, and Practical Alternatives*. Inter-American Development Bank,

Fiscal and Municipal Management Division, Discussion Paper No. IDB-DP-288.

McKay, A., and Reis, R. (2013). *The Role of Automatic Stabilizers in the US Business Cycle*. National Bureau of Economic Research, No. w19000.

Musgrave, R. A., and Musgrave, P. B. (1984). *Public finance in theory and practice*. New York: McGraw-Hill .

Noord, P. v. (2000). *The Size and Role of Automatic Fiscal Stabilizers in the 1990s and Beyond*. OECD Economics Department, ECO/WKP(2000)3.

Packer, A. H., and Ripley, F. C. (1975). The Strength and Target-Seeking Characteristics of the Automatic Stabilizers. *The Quarterly Journal of Economics*, 89(2), 314-321.

Perotti, R. (2002). *Estimating the Effects of Fiscal Policy in OECD Countries*. Paper no.168: European Central Bank.

Phillips, P., and Perron, P. (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*, 75, 335-346.

Pınar, A. (2006). *Maliye Politikası Teori ve Uygulama*. Ankara: Naturel.

Pınar, A. (2012). İradî Politikalar ve Otomatik İstikrar Sağlayıcılar. B. Ataç içinde, *Maliye Politikası 1*, 80-95.

Reicher, C. (2014). Systematic Fiscal Policy and Macroeconomic Performance: A Critical Overview of the Literature. *Economics: The Open-Access, Open-Assessment E-Journal*, 8(38), 1-37.

Rodrik, D. (1998). Why Do More Open Economies Have Bigger Governments? *Journal of Political Economy*, 106(5), 997-1032.

Sen, H., ve Kaya, A. (2013). The Role of Taxes as an Automatic Stabilizer: Evidence from Turkey. *Economic Analysis and Policy*, 43(3), 303-313.

Şen, H., ve Kaya, A. (2015). Ekonomik Krizlerin Değişmeyen İmdatçısı: Maliye Politikası. *Sosyoekonomi*, 23(23), 55-86.

Tokathoğlu, M., ve Selen, U. (2017). *Maliye Politikası*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Türk, İ. (1989). *Maliye Politikası*. Ankara: Sevinç Yayınevi.

Veld, J. i., Larch, M., and Vandeweyer, M. (2013). Automatic Fiscal Stabilisers: What They Are and What They Do. *Open Econ Rev*, 24, 147-163.